

2019-049

Archeologienota

Leuven Hertogensite Honk

Programma van Maatregelen

Bert ACKE en Maarten BRACKE

6-5-2020

1. Gemotiveerd advies

De archeologienota kadert in het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013 en betreft een aanvraag voor een omgevingsvergunning voor stedenbouwkundige handelingen op een deel van de Hertogensite te Leuven (provincie Vlaams-Brabant), meer bepaald het project Honk. De site is gelegen in een archeologische zone (de historische stadskern van Leuven), de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de vergunningsaanvraag betrekking heeft, bedraagt meer dan 300m² en de geplande bodemingrepen zijn groter dan 100m². Bijgevolg dient de initiatiefnemer een archeologienota toe te voegen aan de vergunningsaanvraag. De archeologienota dient opgemaakt te worden onder supervisie van een erkend archeoloog. Deze archeologienota bouwt verder op de krijtlijnen voor het verdere archeologische traject van de Hertogensite die werden beschreven in de bekrachtigde archeologienota die hoort bij de aanvraag voor verkavelingsvergunning van de totale Hertogensite.

Het terrein, ca. 315m² groot, heeft een rechthoekige vorm en grenst in het zuiden aan de Minderbroedersstraat. Het maakt deel uit van de Hertogensite (zie verder) en is gelegen ca. 20m ten oosten van de overwelfde 2de arm van de Dijle. Tussen deze overwelfde waterloop en het plangebied zijn de restanten van de 13de-eeuwse stadsmuur en een flankertoren gelegen; het gebied ten oosten ervan was intra muros - waaronder dus ook het plangebied -, het gebied ten westen was extra muros en maakte op dat moment dus geen deel uit van de middeleeuwse stadskern. Het terrein is onbebouwd en momenteel in gebruik als met steenslag verharde parkeerplaats (westelijke helft) en met stelconplaten en steenslag verharde inrit (oostelijke helft).

Het plangebied was bij de aanleg van de eerste stadsomwalling (vermoedelijk begin 13de eeuw) intra muros gelegen, net ten oosten van de stadsmuur en 20m ten oosten de Dijle Tweede Arm. Al vanaf het midden van de 12de eeuw echter vormde de Minderbroedersstraat een belangrijke verbindingsweg tussen het centrum van de stad en de buitenwijken. Op het kruispunt van deze straat en de stadsmuur werd de Minderbroederspoort opgetrokken in de stadsversterking, deze is te situeren net ten zuidwesten (en volgens de CAI ook deels op) het plangebied. Op de van Deventerkaart uit midden 16de eeuw is er reeds bebouwing aangegeven op het plangebied langsheen de Minderbroedersstraat. De achtergelegen ruimte was onderdeel van het tuin van het Minderbroedersklooster; dit klooster bevond zich aan de overzijde van de straat. Hoe het terrein eruitzag tussen de 12de en 16de eeuw is op basis van historische bronnen niet te achterhalen. Voor dat er bebouwing mogelijk was op deze locatie, was dit vermoedelijk een eerder drassig gebied in Dijlevallei, waarschijnlijk werd het terrein aanzienlijk opgehoogd om bewoon- en bewerkbaar te maken. Op het Primitief kadaster van 1813 worden 2 gebouwen weergegeven op het plangebied, ook de andere 19de-eeuwse kaarten tonen aan dat het terrein bebouwd was. Op de luchtfoto's die vanaf 1971 beschikbaar zijn, is te zien dat het grootste deel van het plangebied bebouwd is, met een groot volume dwars op de straat, de huidige inrit aan de oostelijke zijde van het terrein is reeds aanwezig. Deze bebouwing gaat niet terug op de historische bebouwing, maar dateert uit de 20ste eeuw. Vanaf de luchtfoto van 2009 is te zien dat het gebouw niet langer aanwezig is en het plangebied wordt gebruikt als parking. Op de Hertogensite werd enkele jaren geleden een grootschalig proefsleuvenonderzoek uitgevoerd. Net ten westen van het plangebied werd sleuf 14 aangelegd. Hierin konden vanaf een diepte van ca. 60cm onder maaiveld resten van de vroegere tuinfunctie herkend worden in de vorm van lage tuinmuurtjes en vermoedelijke tuinlagen.

Enkele meer robuuste muren van latere datum konden niet verder geïnterpreteerd worden. Deze zone was relatief sterk verstoord (doch vermoedelijk niet tot op grote diepte) door een modern gebouw dat recent werd afgebroken. Er werd geadviseerd om deze zone verder te onderzoeken door middel van een werfbegeleiding.

Op het plangebied wordt een appartementsgebouw opgetrokken, van 4 verdiepingen hoog. De voorgevel grenst aan de Minderbroedersstraat, achteraan wordt een kleine groenzone (70m²) voorzien. De terrassen op de verdiepingen zullen iets verder uitsteken dan de footprint van het gelijkvloerse niveau. Er zijn nog geen sonderingen gebeurd, maar uit de ervaring met de andere projecten op de Hertogensite wordt er van uitgegaan dat er met een paalfunderingen zal gewerkt worden. Bij de andere projecten zetten deze diep aan, tot wel 19m onder het maaiveld. Ter hoogte van de dragende wanden zullen funderingen (funderingsbalken, paalkoppen, palen....) voorzien worden; op deze smalle, niet aaneensluitende stroken/puntlocaties zullen de bodemingrepen meerdere meter diep gaan. De bodemingrepen op het overgrote deel van het plangebied zullen ca. 60cm diep gaan (uitbraak huidige verharding, bodemingrepen voor bodemplaat en aanleg tuin).

Het proefsleuvenonderzoek uit 2014 heeft reeds aangetoond dat er zich archeologische sporen kunnen bevinden binnen de grenzen van het plangebied. Het kan daarbij zowel gaan om archeologische lagen (tuinlagen) als om muurresten, zij het wel dat er rekening moet gehouden worden met enige verstoring door de voormalige 20ste-eeuwse bebouwing op het terrein. De archeologische restanten worden verwacht vanaf ca. 60cm onder het maaiveld. De geplande werken zullen een impact hebben tot op ongeveer deze diepte, plaatselijk zullen er diepere bodemingrepen zijn. Een verder vooronderzoek door middel van proefputten en/of -sleuven is niet meer nodig op het plangebied. Er wordt geadviseerd om - conform de aanbevelingen in het rapport van het sleuvenonderzoek en conform het programma van maatregelen van de bekrachtigde archeologienota horend bij de verkavelingsvergunning – de graafwerken archeologisch op te volgen onder de vorm van een werfbegeleiding. Sommige van de bodemingrepen zullen omwille van de technische uitvoeringswijze (bvb. boren van de palen) niet archeologisch opgevolgd kunnen worden. De te volgen strategie en de onderzoeksvragen worden hieronder behandeld.

2. Administratieve gegevens en afbakening

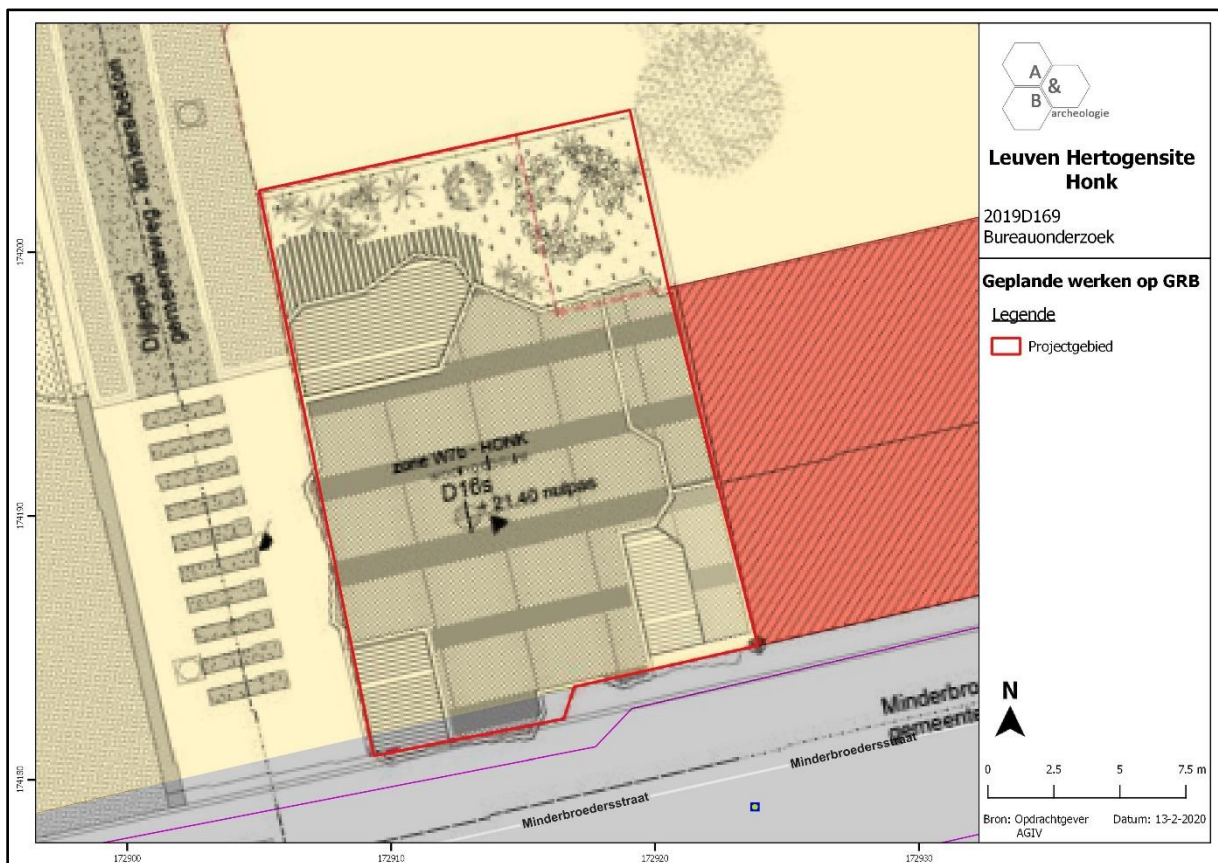
Locatiegegevens: Vlaams-Brabant, Leuven, Hertogensite (tussen Minderbroedersstraat, Kapucijnenvoer, Brusselsestraat, Dijle Derde Arm).

Lambertcoördinaten onderzoeksgebied: X: 172896,52 en Y: 174184,38; X: 172932,27 en Y: 174201,92

Oppervlakte plangebied: 315m²

Kadastergegevens: Leuven, afdeling 4, sectie D, perceel 16T (partim)

Het gehele plangebied komt in aanmerking voor werfbegeleiding.

Figuur 1 Afbakening van het plangebied (bron: geopunt.be).

3. Plan van aanpak werfbegeleiding

3.1. Vraagstelling

Het doel van het onderzoek is om de archeologische sporen te karteren en onderzoeken. Volgende niet-limitatieve vraagstellingen dienen hierbij vooropgesteld te worden:

- Hoe is de bodemopbouw?
- Hoe zag het landschap er uit voor de stadsontwikkeling?
- Hoe evolueert het plangebied van een ligging aan de oever van de Dijle, buiten de stad, naar een terrein dat in de 13de eeuw werd opgenomen binnen de stad en op een bepaald moment werd omgevormd naar een tuin? Ging deze evolutie gepaard met ophogingen/afgravingen?
- Wat is de verstoringsgraad veroorzaakt door de 20ste-eeuwse bebouwing?
- Wat is de aard, omvang, datering en conservatie van de aangetroffen archeologische resten?
- Welke spoorcategorieën zijn aanwezig? En tot welke functie behoren deze (bewoning, begraving, artisanal, ...)? Welke structuren kunnen onderscheiden worden (gebouwen, waterputten, kuilen, ...)?
- Kunnen sporen of vondsten van artisanale activiteiten onderscheiden worden?
- Uit wat bestaat de materiële cultuur en kan dit iets leren of het gebruik van de site en de bewoner(s)? Tot welke groep, type, baksel, ... behoort het aardewerk?
- Uit welke periode dateren de vondsten? Kan er een functionele interpretatie aan gegeven worden?
- Lenen vondsten zich tot een conservatie? Wat is hun meerwaarde?
- Kunnen bepaalde sporen verder natuurwetenschappelijk onderzocht worden? Wat is hun meerwaarde? Welke vormen van natuurwetenschappelijk onderzoek zijn van toepassing (¹⁴C-datering, macrobotanisch, pollen, dendrochronologie, houtsoortbepaling, antracologie, petrografie, XRF, slijpplaatjes, archeozoölogie, archeomagnetisme, ...)?
- Welke specifieke activiteiten hebben in het onderzoeksgebied plaatsgevonden? Wat zijn de materiële aanwijzingen hiervoor? Passen deze in de historische context van de locatie? Zijn er restanten te vinden van de voormalige tuinfunctie van het plangebied, en van de structuren die op basis van het bureauonderzoek kunnen verwacht worden (bewoning langs de Minderbroedersstraat)? Zijn er restanten van de Minderbroederspoort aanwezig op het plangebied?
- Wat zeggen de aangetroffen vondsten over de welstand, levenswijze, sociale, economische en culturele achtergrond van de bewoners/gebruikers van het plangebied gedurende hun gebruiksperiode?
- Levert het organische en anorganische vondstmateriaal nieuwe inzichten inzake ontstaans- en bewoningsgeschiedenis van de site, eventueel ook over de materiële cultuur?
- Sluiten de resultaten aan bij eerder archeologisch onderzoek uitgevoerd op en nabij de Hertogensite?
- Hoe kaderen de resultaten van dit onderzoek binnen de kennis over de ontwikkeling van de Hertogensite, en bij uitbreiding, van de stad Leuven?

Gezien het onderzoek een werfbegeleiding betreft en de geplande uitgravingen niet heel diep gaan, is de kans groot dat niet alle onderzoeksvragen kunnen beantwoord worden.

3.2. Plan van aanpak (onderzoeksstrategie, -methode en –technieken)

Het proefsleuvenonderzoek uit 2014 heeft aangetoond dat archeologische sporen verwacht kunnen worden vanaf ca. 60cm onder het maaiveld. Er wordt geadviseerd om de bodemingrepen op het plangebied te onderzoeken door middel van werfbegeleiding, voor wat betreft bodemingrepen die dieper gaan dan 30cm onder het maaiveld. Sommige van de bodemingrepen zullen omwille van de technische uitvoeringswijze (bvb. boren van de palen) niet archeologisch opgevolgd kunnen worden. Bij de graafwerken dieper dan 30cm onder maaiveld is het van belang dat deze tamelijk omzichtig gebeuren: er wordt in horizontale lagen van maximaal 10cm dik afgegraven, zodat eventuele grotere structuren die te maken hebben met de tuininrichting van het Minderbroedersklooster (bvb. interne opdelingen/wandelpaden/plantsoenen) en funderingen kunnen gedetecteerd en geregistreerd worden.

De begeleiding wordt uitgevoerd door minimaal 1 archeoloog per graafkraan. Indien er interessante bodemlagen of sporen worden aangetroffen die meer kunnen vertellen over de evolutie en/of het gebruik van het plangebied, dan worden de werken tijdelijk stilgelegd zodat deze zaken op een archeologisch verantwoorde manier kunnen geregistreerd worden. Mogelijk dient het onderzoeksteam hiervoor uitgebreid te worden. Na registratie kan er onder begeleiding verder verdiept worden.

De graafwerken gebeuren door ervaren kraanmachinisten, met een kraan voorzien van een platte bak. De grondwerkers leggen het nodige respect aan de dag voor het archeologisch team en schikken zich naar diens richtlijnen. Indien er op interessante archeologische lagen of sporen gestoten wordt, dan gebeurt de afgraving gelaagd zoals aangegeven door de erkende archeoloog. Indien de erkende archeoloog merkt dat er op sommige locaties zodanig veel verstoring is dat er geen archeologische sporen meer bewaard kunnen zijn, of dat het onderste archeologische niveau geregistreerd is, dan kan de erkende archeoloog toestaan dat de graafwerken op deze locaties verder kunnen gebeuren zonder archeologische begeleiding. Dit wordt gemotiveerd in het archeologierapport en het eindverslag.

De opmetingen gebeuren met GPS of Total Station. Alle archeologische sporen, of andere zaken die relevant zijn voor het beantwoorden van de onderzoeksvragen, worden geregistreerd zoals voorgeschreven in de Code van Goede Praktijk versie 4.0. Alle profielwanden worden geregistreerd. De staalname en conservatie gebeurt volgens de bepalingen zoals beschreven in de Code van Goede Praktijk. De staalname en de selectie welke stalen verder onderzocht dienen te worden, gebeurt met het oog op het beantwoorden van de onderzoeksvragen. Voorafgaand, tijdens en na het veldwerk overlegt de veldwerkleider met de betrokken natuurwetenschapper(s) en de conservator.

3.3. Criteria niet uitvoeren onderzoekshandelingen

Het onderzoek moet niet uitgevoerd worden indien de werken waarop deze archeologienota betrekking heeft niet doorgaan.

3.4. Schatting tijdsduur (indicatief)

Deze is afhankelijk van de voortgang van de graafwerken.

3.5. Kostenraming op basis van de geraamde tijdsduur (excl. BTW, indicatief)

Per dag graafwerken moet per kraan 1 werkdag voorzien worden voor 1 archeoloog. Per dag veldwerk moet rekening gehouden worden met ca. 400 à 500 euro per archeoloog. Voor de verwerking wordt de helft van de totale tijd voor de begeleiding voorzien, met een minimum van 5 werkdagen voor 1 archeoloog. Voor conservatie en natuurwetenschappelijk onderzoek moet een bedrag gereserveerd worden dat 10% bedraagt van de uiteindelijke kostprijs van het veldwerk en de verwerking, met een minimum van 1500 euro.

3.6. Gewenste competenties

- De veldwerkleider die de werfbegeleiding uitvoert heeft minstens 200 werkdagen ervaring met onderzoek op middeleeuwse stadskernsites en heeft een gedegen kennis van (post)middeleeuws vondstenmateriaal. Deze persoon beschikt over voldoende leidinggevende capaciteiten om de grondwerker aan te sturen.
- De betrokken natuurwetenschapper en aardkundige dienen ervaring te hebben met onderzoek in stadscontexten.

3.7. Bewaring archeologisch ensemble

Gedurende het onderzoek worden de vondsten als geheel bewaard in een veilige, droge en klimaatsgeschikte omgeving. Na afronding van het onderzoek wordt het archeologisch ensemble overgedragen aan de eigenaar. Deze kan het op zijn beurt en indien gewenst overdragen aan een erkend onroerenderfgoeddepot.